Հրապարակվել է ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահության հրամանագիրը Ադրբեջանական ՍՍՀ Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզում կառավարման հատուկ ձև սահմանելու մասին:

Բոլոր քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական հարցերի լուծման գործում իշխանության տեղական մարմինների լիազորությունները դրվում են Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի Հատուկ կառավարման կոմիտեի վրա:

«Պրավդայի» խնդրանքով ԼՂԻՄ-ի Հատուկ կառավարման կոմիտեի նախագահ, ՍՄԿԿ Կենտկոմի բաժնի վարիչ Արկադի Իվանովիչ Վոլսկին պատմում է, թե ինչով է թելադրված այդ որոշումը և ինչպիսի խնդիրներ են կանգնած Հատուկ կառավարման կոմիտեի առջև:

— Ընդունված որոշումն արտասովոր է: Այն ճնշոր չուեի մեր պետության պատմության մեջ: Չնմ թարգեր, ընդհանուր մինչև վերջին ժամանակները նույս կար, թե Ադրբեջանում և Հայաստանում, Լեռնային Ղարաբաղում կգերիչի խնդիրները, առողջ ուժերը կկարողանան հաջողության հասնել: Ցավոք, դա տեղի չունեցավ: Ամբողջ տարվա ընթացքում այդ ռեգիոնում ազգամիջյան երկպառակությունը շարունակում էր սրվել, իսկ տարվա վերջին ամիսներին բացահայտ ընդհարումների բնույթ ստացավ: Ավելի քան 200 հազար մարդ թե Հայաստանից, թե Ադրբեջանից ճարկադրված էին հեռանալ իրենց տեղերից, բռնվել իրենց աշխատանքից, բնակության վայրերը, մշակած հողերը: Հելացի, ընդունակ մարդիկ, լավ հարեանները հալածվում էին միայն նրա համար, որ այլ ազգության են պատկանում: Բանականության նրա կողմությունից դուրս էին գալիս և զանգվածների մեջ արմատավորվում անարդարությունն ու անգամ դաժանությունը: Ոռնության մղումը դադարեցնելու համար հարկ եղավ ձեռնարկել խստիվ միջոցներ, մի շարք շրջանների հատակ դրությունն մտցնել: Եվ սակայն հիմա, փախադարձաբար ընդունելի խնդիրներ փոխփոխման հիման վրա, որպես հարադրական միջոցառում ստեղծվել է ԼՂԻՄ-ի Հատուկ կառավարման կոմիտեն:

Իհարկե, հեշտ չի լինի երկու ժողովուրդների միջև վերակացնել բարեկամությունն ու վստահությունը: Շատ է մեծ փոխադարձ վիրավորանքների հաշիվը, շատ է թարմ եղբայրասպանների ու վիրավորանքների դառնությունը: Դրանք, ինչ խոսք, չեն մոռացվել: Բայց երկպառակության պաթպանումը կարող է տանել ոչ թե դեպի հերմատություն ու արդարություն, այլ դեպի անդունդ: Հանդիմանությունների ու մեղադրանքների կամպանեան չօգնեց լուծել ոչ մի պրոբլեմ, իսկ ժամանակների շարունակումը միայն նոր տառապանքներ ու զրկանքներ է բերում երկու ժողովրդի էլ:

Ո՞ւմ էին ուզում պատժել գարծադուլերի, զանգվածային անկարգությունների կազմակերպիչներն ու ոգեշնչողները: Պետությա՞ն, կառավարությա՞ն, թե՞ ժողովրդին: Լեռնային Ղարաբաղ անգամ Ադրբեջանի կազմում տալիս է համախառն արտադրանքի ընդամենը 2—3 տոկոսը: Այնուամենայնիվ, ո՞ւմ պատժեցին: Նախ և առաջ բանվորների ընտանիքներին, որոնք ամիսներ շարունակ աշխատավարձ չստացան: Զնձահանությունների աշխատավարական կոլեկտիվներին, որոնք միլիոնավոր ռուբլիներով շանսյաներ կորցրին, խոշոցին պատճառի մեջ, ուշացրին տնտեսական կապերի գծով պարտեյորների վստահությունը: Ամբողջությամբ վերցած մարզին, որը ձգնաղոց սոցիալ-տնտեսական զարգացման իր բոլոր պայմաններ:

Երբիմն հարկ է լինում լսել: Մենք պայմառում ենք մեր ազգային պանանջների իրականացման օգտին, մեզ համար սոցիալ-տնտեսական լուծումները կարևոր չեն: Դե, ինչ ասած, եկեք մտածենք. իսկ առանասարակ ի՞նչ է իրենց հիրկացնում ազգային շարժումը, ինչի՞ց է այն ծնվում և ինչի՞ց սրճնուց առնում:

Մարդն իր ազգությունը վիրավորված, նվաստացած է համարում ոչ այն ժամանակ, երբ նրան շրջապատում են մարդի այլ գույն ունեցող, այլ լեզվով խոսող, այլ կրոն դավանող մարդիկ: Եթե դա այդպես լիներ, ասենք կլիներ բազմազգ կոլեկտիվների, հարաբերի զոյակցությունը, բոլորը կրփակվելին իրենց ազգային բեհում: Բայց չէ որ այդպիսի բան չկա: Այնպես որ բանն ինչ-որ էքզիստկան կամ պատմական արմատներ չեն: Ազգային շարժումը առաջին հերթին երևան է գալիս այնտեղ և այն ժամանակ, որտեղ և երբ խախտվում է սոցիալական արդարությունը: Երբ մի ազգությանի ներկայացուցիչների համար կյանքում սահմանվում են արտոնյալ պայմաններ, առանձնաշնորհումներ, իսկ մյուսի համար՝ ընդհանրապես, ամեն տեսակ խոչընդոտներ են հարուցվում նոա լեզվի ու ավանդույթների, կրքերյան և պրոֆեսիոնալ առաջընթացի զարգացման գործում:

Հիշեմ բենգուն, թե ինչպես ծագեց ու զարգացավ դարաբաղյան շարժումը: Ինչո՞ւ մարդիկ ամառայդեցին Հայաստանի հետ միավորման հարցը: Որովհետև տեսնում էին, որ Ադրբեջանի ճնչիկին ղեկավարությունը մարզի ավելի ի ավելի շատ էր փակադի մտցնում, ձգտում էր խզել հայ ընակչության բեհան կապերը Հայաստանի հետ մշակույթի, լեզվի ասպարեզում, որոշակի խոչընդոտներ էր հարուցում հայախոս մտավորականության ճանապարհին: Այս ամենը իրականություն է: Այս ամենը հիշա է: Երկրում շրջագայելիս ես ոչ մի տեղ այդպիսի բարձրաձի վիճակ, մարդկեց բախտի ճկատմամբ համաձուռնի չեմ տեսել, ինչպես Լեռնային Ղարաբաղում:

Աճա այն սոցիալ-տնտեսական ճոզը, որի վրա անել էր ազգային պանանջների ծառը: Բայց չէ որ այդ դեպքում ակնճայտ է նաև ելքը. որպեսզի ծառը սկսի անվել այլ ճյուղերով, հարկավոր է փոխել ճնեց հողը՝ աշխատանքի, կենցաղի, ճանգստի, պայմանների, բուն կյանքի մթնոլորտը: Հնեց այստեղից էլ բխում է ՍՄԿԿ Կենտկոմի այնքան հաստատակամ ու հետևողական դիրքորոշումը, վերացնել այն սոցիալ-տնտեսական անհարթությունները, որոնք Լեռնային Ղարաբաղի բնակիչների հեռանալու հարցերի ետին տալիս իրենց ըստ գալ որպես լիարժեք, հարգանք վայելող քաղաքացիներ:

Ինչպես ճայ, այնպես էլ ադրբեջանական ժողովուրդների խնդանան ազրեգությունն այն է, որ սոցիալական արդարության համար պայքարի զուսլ գործիք պղտար առվակներով սկսեցին խառնվել ազգայնական սկզբունքները: Թեխանակ խիստ կերպով, ինչպես պահանջում է վերակառուցումը, ինչպես կոչ է անում կուսակցությունը, պատասխան պանանջելու ապաշնորհ և պաշտոնավոր աշխատողներից, փոխանակ ի հայտ բերելու և պատասխանատվության ենթարկելու իրենց միջավայրի անբարենիկներ, այս միակ ճնմարիտ ուղու փոխարեն սկսեցին փնտրել արտաքին թշնամի, նրա վրա բարդել բարի վիրավորանքների ու սխալների մեղքը, նրան վերագրելով բոլոր չարիքների արմատները: Պատմությունը հիշ օրինակներ չգիտի, երբ խաբված ժողովուրդն իր ճյուղայնությունն արատանալու է չարգով ու անկարգություններով, մեղքը «այլածիններ»-ի վրա գցելով: Բայց դեռ երբեմ նման հանապարհը լավ վախճան չի հանգեցրել: Եվ նա, ով չարիքն օգտագործել է սեփական նպատակներով, իրենք է նրա գոռը դարձել: Անցյալ տարվա նոյեմբեր-դեկտեմբերի իրադարձությունները կարելի է համոզվել, թե վերակառուցումը, հարգանքն ու մարմանը ինչպիսի կատարի գիմարդություն էին ցույց տալիս Ադրբեջանի և Հայաստանի մարդ ուժերը՝ սովետական էկոնոմիկան, կաշառակեր խավերը, մաֆիան: Նրանք չէ որ իրենց ժողովուրդներից էին հեռացնում ազգամարդությունը, նրանց ոչ ուղղությունն ապանանում մարդկանց կարիքների նկատմամբ:

Բայց չէ որ նա նաև այլ, վերակառուցման ծնունդ հանդիսացող բան: Ինչպե՞ս կարելի է չտեսնել, թե ինչպես են հանրապետությունների նոր ղեկավարները հեռանում չարիքի գործադրում վերակառուցման գաղափարների արագացման ու խորացման համար: Եվ եթե ժողովուրդ, կոմունիստներ շաբաշպանվում են այդ չանհերը, վերակառուցումն այստեղ շնչանեղն կլինի: Կարող են գերիշխել նրա հանդակորդները:

Գլխավորն ու ամենադժվարին այն է, որ կաշառի մեջ խրված տարերքը, մաֆիան իրենց հիմնական հենակետը գտել են ոչ միայն ոչ պաշտոնական միավորումներում: Նախ և առաջ հրաձգ սերտորեն են պետական, սովետական, իսկ երբեմն էլ կուսակցական պարատի հետ: Շորափուկներն այստեղ շատ խորն են: Այդ մրիկ ուժերը իրենց կարերը խզվել են գործակցել իճենգործ, հասարակական միավորումների ու կազմակերպությունների հետ ամեն տեղ, որտեղ խոսք վերաբերում է կյանքի ճորացմանը, մեր հասարակության մարմանը, սոցիալիստական իդեալների պաշտպանությանը:

Դա կլինի ԼՂԻՄ-ի Հատուկ կառավարման կոմիտեի գործունեության գլխավոր սկզբունքներից մեկը: Դրա սահմանումը մարզե բստ էության իճենակառավարում է ձեռք բերում պլանավորման, ճյուղատեխնիկական ապահովման, կադրային ու ճատուկ ճարցերի լուծման սապարհզում: Հնդ արում կոմիտեի բատեղծումը չի սահմանափակում մարզի իճենավարությունը և Ադրբեջանական ՍՍՀ-ին նրա տարածիչի պասկանելիության փոփոխություններ չի ճշանակում: Ընդհակիսով նման որոշում, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահությունը հալվի է առել, որ այստեղ հասունացած հարցերն այնպիսի ընդգրկում ու սրություն են սանցել, որ դրանց լուծումը անհնար է միայն Ադրբեջան կամ Հայաստանի ուժերով: Հայաստանի հեռավորությունները, ինչպես գիտեմ, առնասարակ առաջիկա տարիներին խիստ սահմանափակ կլինեն դեկտեմբերի 7-ի անավոր երկրաշարժից հետո:

Նախքան կոմիտեի խնդիրները բնութագրելը, ուզում էմ ասել, թե ինչու այս անգամ էլ կուսակցությունը վճռականորեն և միանգամայն հանդես եկավ տարածի վերահանման դեմ:

Այս կամ այն ժողովրդի ճոզի զարավար պատկանելիությամբ սահմանի վերայդեցում բացարձակապես անհնարելի է: Դարեր շարունակ ժողովուրդները ոռնել են, փախել տարածքերը, ապրել միասին: Կուլտուրայի մի շերտը մյուսի վրա է եկել: Այսօր իրադարձությունն այնքանով է, որ մի ժողովրդի մշակույթին ճավկանությունները անհնար է լուծել առանց մյուսների կենսական շահերը և իրավունքները ոտնահարելու: Ընդհանուր այդ ուղիով, ճյանկում է երկպառակության և արյան ճոր ճորձանմ առաջացնել:

Այնուհետև, առնասարակ ի՞նչ է ճշանկանում «սահմանը» մեր սոցիալիստական պետության պայմաններում: Դա պայմանական գիծ է, ճշգրիտ բառեզի վրա: Մեզ մտա չկան և չի լինի սահմանապատներ և փակ ճանապարհներ երկրի ներսում: Եվ երբ տուսանելիությունը և փակ ճանապարհներ երկրի ներսում: Եվ երբ տուսանելիությունը սկսվում «սրբազան ամրոցչականության», «ամեն մի բուսի, քար, ծառ, սար պանպանելու անհրաժեշտության» արիվ, ապա ճարցենք վերջապես՝ ումի՞ց պաշպանելու: Լենինմարի ճոզանեերի՞, օսմանեերի՞, թե՞ ֆաշիստական գոբեերի ապպատակությունից: Մի՞թե անցած օրերին հիշ էին այն օրինակները, երբ զորքի, բանապարտների, բալանյուն պանանելու էին արարացնել միայն այն պատճառով, որ նա յուրային է, որ իր ճանցագործությունները նա բարկում էր «հայրենասիրական» վարագույրով: Արդարացատության համար չի կարող ազգություն լինել: Կարևորն այն է, թե մարդը չարագործություն արե՞լ է, թե՞ ոչ: Սա է ցանկացած իրավական պետության նորման:

Ես հարկ համարեցի կանգ առնել դրա վրա, որպեսզի վերատիպ բլոցիկ ոչ անեմ. եկեմ ժողովրդական, վերակառուցողական շարժումը՝ մարերեմ ամեն տեսակ փրփուրից, այն ամենից, թերը խանգարում է գլխավոր նպատակին՝ մեր կյանքի բոլոր կողմերի ճորացմանը: Աբորյլատերի է երկրի ազգամ ամենափոր ռեգիոնում վերակառուցումը ենթարկել բարդագական բոլոր ոճ: Այն, ինչ տեղի է ունենում այստեղ, իսկապես բոլորս է: Այն բոլորտում է վերակառուցման արմատական խնդիրները: Ժողովրդապետությունը, դեմոկրատացումը, իճենավարությունը, տնտեսությունը, առաջիկայական ոլորտի առաջնային զարգացումը:

Սակայն իրավիճակի համար պատասխանատվություն են կրում նախ և առաջ մարզի ղեկավարները: Նրանք սխալ գնահատեցին իրադրությունը, չկարողացան գրագետ ճանապարհ ընտրել: Ինչպես ասացինք, ազգամիջյան ինքնաբուխ զարգացումները ստանձնեցին ինքնակոչ ղեկավարների ձեռքը, չկարողացան ազգային զգացմունքները ստանձնել ստեղծագործ ուղիով: Ինչպես ասացինք, ամենը ճկատմամբ ոչ ոք չպետք է ոտնձգություն կատարի: Բայց նույնիսկ էլ անվնձելի է, որ ճեղկությունն տանց բացառություններ ու բարեր, նույնիսկ այդպես տիրապետող կոնը՝ այդ ամենը ազգային կյանքի իրադրությունները են, որոնց ճկատմամբ ոչ ոք չպետք է ոտնձգություն կատարի: Բայց նույնիսկ էլ անվնձելի է, որ ճեղկությունն տանց բացառություն ենք բոլոր ճանապարհությունները ոչ միայն ազգային բազմազգ ենք՝ այդ ամենը ազգային կյանքի իրադրությունները են, որոնց ճկատմամբ ոչ ոք չպետք է ոտնձգություն կատարի: Բայց նույնիսկ էլ անվնձելի է, որ ճեղկությունն տանց բացառություն ենք բոլոր ճանապարհությունները: Խոսք չկա, իր ժողովրդի, հայրենիքի ճանկնա սերը արքազան ու հիանալի զգացում է: Բայց սերը, այլ ոչ թե անմիտ ատելանացումը: Սերը, այլ ոչ թե անխոնջ մոլեռանդությունը, երբ իր ազգին սկսում են ճեղկայացել իրեն ամենախելացի, տաղանդավոր, ատանց ընդայլ:

Եթե մի ժողովուրդ իրեն ավելի լավ ու ավելի բարձր է համարում ուրիշներից, ապա դա հայրենասիրություն չէ, այլ ազգային անապարհություն, զառդամտություն:

ՀՍՍՀ

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀՈՂԻՆ

Առճակատումից դեպի վերակառուցման համար պայքար

գալ որպես լիարժեք, հարգանք վայելող քաղաքացիներ:

Ինչպես ճայ, այնպես էլ ադրբեջանական ժողովուրդների խնդանան ազրեգությունն այն է, որ սոցիալական արդարության համար պայքարի զուսլ գործիք պղտար առվակներով սկսեցին խառնվել ազգայնական սկզբունքները: Թեխանակ խիստ կերպով, ինչպես պահանջում է վերակառուցումը, ինչպես կոչ է անում կուսակցությունը, պատասխան պանանջելու ապաշնորհ և պաշտոնավոր աշխատողներից, փոխանակ ի հայտ բերելու և պատասխանատվության ենթարկելու իրենց միջավայրի անբարենիկներ, այս միակ ճնմարիտ ուղու փոխարեն սկսեցին փնտրել արտաքին թշնամի, նրա վրա բարդել բարի վիրավորանքների ու սխալների մեղքը, նրան վերագրելով բոլոր չարիքների արմատները: Պատմությունը հիշ օրինակներ չգիտի, երբ խաբված ժողովուրդն իր ճյուղայնությունն արատանալու է չարգով ու անկարգություններով, մեղքը «այլածիններ»-ի վրա գցելով: Բայց դեռ երբեմ նման հանապարհը լավ վախճան չի հանգեցրել: Եվ նա, ով չարիքն օգտագործել է սեփական նպատակներով, իրենք է նրա գոռը դարձել: Անցյալ տարվա նոյեմբեր-դեկտեմբերի իրադարձությունները կարելի է համոզվել, թե վերակառուցումը, հարգանքն ու մարմանը ինչպիսի կատարի գիմարդություն էին ցույց տալիս Ադրբեջանի և Հայաստանի մարդ ուժերը՝ սովետական, կաշառակեր խավերը, մաֆիան: Նրանք չէ որ իրենց ժողովուրդներից էին հեռացնում ազգամարդությունը, ոչ ուղղությունն ապանանում մարդկանց կարիքների նկատմամբ:

Բայց չէ որ նա նաև այլ, վերակառուցման ծնունդ հանդիսացող բան: Ինչպե՞ս կարելի է չտեսնել, թե ինչպես են հանրապետությունների նոր ղեկավարները հեռանում չարիքի գործադրում վերակառուցման գաղափարների արագացման ու խորացման համար: Եվ եթե ժողովուրդ, կոմունիստներ շաբաշպանվում են այդ չանհերը, վերակառուցումն այստեղ չնչանեղն կլինի: Կարող են գերիշխել նրա հանդակորդները:

Գլխավորն ու ամենադժվարին այն է, որ կաշառի մեջ խրված տարերքը, մաֆիան իրենց հիմնական հենակետը գտել են ոչ միայն ոչ պաշտոնական միավորումներում: Նախ և առաջ հրաձգ սերտորեն են պետական, սովետական, իսկ երբեմն էլ կուսակցական պարատի հետ: Շորափուկներն այստեղ շատ խորն են: Այդ մրիկ ուժերը իրենց կարերը խզվել են գործակցել իճենգործ, հասարակական միավորումների ու կազմակերպությունների հետ ամեն տեղ, որտեղ խոսք վերաբերում է կյանքի ճորացմանը, մեր հասարակության մարմանը, սոցիալիստական իդեալների պաշտպանությանը:

Դա կլինի ԼՂԻՄ-ի Հատուկ կառավարման կոմիտեի գործունեության գլխավոր սկզբունքներից մեկը: Դրա սահմանումը մարզե բստ էության իճենակառավարում է ձեռք բերում պլանավորման, ճյուղատեխնիկական ապահովման, կադրային ու ճատուկ ճարցերի լուծման սապարհզում: Հնդ արում կոմիտեի բատեղծումը չի սահմանափակում մարզի իճենավարությունը և Ադրբեջանական ՍՍՀ-ին նրա տարածիչի պասկանելիության փոփոխություններ չի ճշանակում: Ընդհակիսով նման որոշում, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահությունը հալվի է առել, որ այստեղ հասունացած հարցերն այնպիսի ընդգրկում ու սրություն են սանցել, որ դրանց լուծումը անհնար է միայն Ադրբեջան կամ Հայաստանի ուժերով: Հայաստանի հեռավորությունները, ինչպես գիտեմ, առնասարակ առաջիկա տարիներին խիստ սահմանափակ կլինեն դեկտեմբերի 7-ի անավոր երկրաշարժից հետո:

Նախքան կոմիտեի խնդիրները բնութագրելը, ուզում էմ ասել, թե ինչու այս անգամ էլ կուսակցությունը վճռականորեն և միանգամայն հանդես եկավ տարածի վերահանման դեմ:

Այս կամ այն ժողովրդի ճոզի զարավար պատկանելիությամբ սահմանի վերայդեցում բացարձակապես անհնարելի է: Դարեր շարունակ ժողովուրդները ոռնել են, փախել տարածքերը, ապրել միասին: Կուլտուրայի մի շերտը մյուսի վրա է եկել: Այսօր իրադրությունն այնքանով է, որ մի ժողովրդի մշակույթին ճավկանությունները անհնար է լուծել առանց մյուսների կենսական շահերը և իրավունքները ոտնահարելու: Ընդհանուր այդ ուղիով, ճյանկում է երկպառակության և արյան ճոր ճորձանմ առաջացնել:

Այնուհետև, առնասարակ ի՞նչ է ճշանկանում «սահմանը» մեր սոցիալիստական պետության պայմաններում: Դա պայմանական գիծ է, ճշգրիտ բառեզի վրա: Մեզ մտա չկան և չի լինի սահմանապատներ և փակ ճանապարհներ երկրի ներսում: Եվ երբ տուսանելիությունը սկսվում «սրբազան ամրոցչականության», «ամեն մի բուսի, քար, ծառ, սար պանպանելու անհրաժեշտության» արիվ, ապա ճարցենք վերջապես՝ ումի՞ց պաշպանելու: Լենինմարի ճոզանեերի՞, օսմանեերի՞, թե՞ ֆաշիստական գոբեերի ապպատակությունից: Մի՞թե անցած օրերին հիշ էին այն օրինակները, երբ զորքի, բանապարտների, բալանյուն պանանելու էին արարացնել միայն այն պատճառով, որ նա յուրային է, որ իր ճանցագործությունները նա բարկում էր «հայրենասիրական» վարագույրով: Արդարացատության համար չի կարող ազգություն լինել: Կարևորն այն է, թե մարդը չարագործություն արե՞լ է, թե՞ ոչ: Սա է ցանկացած իրավական պետության նորման:

Ես հարկ համարեցի կանգ առնել դրա վրա, որպեսզի վերատիպ բլոցիկ ոչ անեմ. եկեմ ժողովրդական, վերակառուցողական շարժումը՝ մարերեմ ամեն տեսակ փրփուրից, այն ամենից, թերը խանգարում է գլխավոր նպատակին՝ մեր կյանքի բոլոր կողմերի ճորացմանը: Աբորյլատերի է երկրի ազգամ ամենափոր ռեգիոնում վերակառուցումը ենթարկել բարդագական բոլոր ոճ: Այն, ինչ տեղի է ունենում այստեղ, իսկապես բոլորս է: Այն բոլորտում է վերակառուցման արմատական խնդիրները: Ժողովրդապետությունը, դեմոկրատացումը, իճենավարությունը, տնտեսությունը, առաջիկայական ոլորտի առաջնային զարգացումը:

Սակայն իրավիճակի համար պատասխանատվություն են կրում նախ և առաջ մարզի ղեկավարները: Նրանք սխալ գնահատեցին իրադրությունը, չկարողացան գրագետ ճանապարհ ընտրել: Ինչպես ասացինք, ազգամիջյան ինքնաբուխ զարգացումները ստանձնեցին ինքնակոչ ղեկավարների ձեռքը, չկարողացան ազգային զգացմունքները ստանձնել ստեղծագործ ուղիով: Ինչպես ասացինք, ամենը ճկատմամբ ոչ ոք չպետք է ոտնձգություն կատարի: Բայց նույնիսկ էլ անվնձելի է, որ ճեղկությունն տանց բացառություն ենք բոլոր ճանապարհությունները: Խոսք չկա, իր ժողովրդի, հայրենիքի ճանկնա սերը արքազան ու հիանալի զգացում է: Բայց սերը, այլ ոչ թե անմիտ ատելանացումը: Սերը, այլ ոչ թե անխոնջ մոլեռանդությունը, երբ իր ազգին սկսում են ճեղկայացել իրեն ամենախելացի, տաղանդավոր, ատանց ընդայլ:

Եթե մի ժողովուրդ իրեն ավելի լավ ու ավելի բարձր է համարում ուրիշներից, ապա դա հայրենասիրություն չէ, այլ ազգային անապարհություն, զառդամտություն:

ՀՍՍՀ

Միայն ազգամ ուրարում կարելի մեջբացվելու են բնակարանային շինարարության, առաջադաստիության, կրթության ու մշակույթի օբյեկտների կառուցման մասնաբաժիններ: Մենք մասնավորապես նախատեսում ենք կարելի մեծացնել տեղական շինարարական տրեստի կարողությունները, ստեղծել շինարարական ինքնաբարիայի սեփական բազա: Պետք է սեղմ ժամկետում հարգել մի շարք նեռապարեներ և գցել ճարերը, կարգավորել էներգամատակարարումն ու գազամատակարարումը:

Տնտեսական, սոցիալական ճարցերը լուծելիս կկողմնորոշվեմ ճախ և առաջ դեպի կենտրոնացված օգնություն: Դրա համար էլ ճնեց ՍՍՀՄ պետպլանում ժողովրդատնտեսական առումով հատուկ տող է մտցվում ԼՂԻՄ-ի վերաբերյալ: Բայց, բնականաբար, կպանպանվեն ճան ավանդական տնտեսական կապերը Ադրբեջանի հետ: Այսօր դրանք խախտելը ինքնասպանություն է մարզի համար: Նման կարգի բոլորը հարված կլինեին ոչ թե Ադրբեջանին, այլ Լեռնային Ղարաբաղի բնակչությանը: Նման բայերի կարող են կոչանեի միայն անպատասխանատու դատարկախոսներ, որոնք ոչինչ չեն հասկանում տնտեսությունից:

Այլ բան է, որ արտաքին աշխարհի՝ ինչպես Ադրբեջանի, այնպես էլ Հայաստանի, Ռուսաստանի Ֆեդերացիայի, Ուկրաինայի և ուրիշների հետ Ղարաբաղի «բոլոր կապերը պետք է փոխադրել իրավական տնտեսական համագործակցության ամրապատ հիմքի վրա: Ոչ թե վարչական մամլիչ, այլ կոռպորատիվ շաղ՝ սա նման հարաբերությունների ամրապատ հիմքը:

ԼՂԻՄ-ի զարգացման ընդարձակ ծրագրի իրականացման գործում զգալի տեղ է հատկացվում մշակույթին ազատին: Այստեղ իրականացվելու է բազմաթիվ կազմակերպությունների և հիմնարկների գործունեության խոր վերակազմում՝ թե՝ անմիջականորեն մշակույթի, թե՝ կրթության, գաստիարակության, կենցաղի կարգավորվածության և կենսագործունեության ընդգրկումում: Ըստ ամենայնի կընդլայնվեն կապերը Հայաստանի հետ, հատկապես մշակույթի, կրթության, արվեստի, կադրերի պատրաստման ընդգրկմամբ:

Նմանօրինակ մտքերում հավասարապես պետք է բնորոշ լինի նաև բնակչության ազգերբեռնական մասին: Անարդարացի, անվնա, պարզապես ճիմարություն է կարծել, թե նույնի նույն բնակիչները չպետք է լայն ու բազմակողմանի ազգային կապեր ունենան Ադրբեջանի հետ: Դիմել դրան, կնշանակեր պարզապես շրջել ավագի ժամացույցը. առաջ հայկական ճամայնքն էր իրեն վիրավորված ըզգում և շարունակ ճյարայեռանում, իսկ այժմ նույնպիսի ազդարի կվերածվեր ազրբեջանական:

Այնպես որ երկու հարատևությունների հետ բնակչության շրջփոմները մեծ է և՛ կխախտեն, և՛ կզարգանեն: Բայց Ղարաբաղի կյանքի արմատական հարցերը կարող են լուծվել միայն իր՝ մարզի բնակչության ուժերով: Այստեղ այդ աչխատանքում միավորվելով շանհրի ու ցրծությունների ոեցհարությամբ, մենք պետք է առաջ մղենք վերակառուցումը: Ուստի մարզը ինքնուրույն կլուծի այն ամենը, ինչ որ նա կարող է լուծել՝ կարգալին հարցերից մինչև հիմնական հարցերը:

Այսպիսին է Կոմիտեի գործունեության ընդհանուր գիծը: Նրա մասնաբիանկ գիտ չկա: Դեռ ինչ, միասին այն ձեռ կբերեմ, միասին կասկածեմ նորը: Մի բան պարզ է. ճկայական աչխատանքի պետք է կատարվի: Մարզը, ինչպես XXVIII կուսամարտիսի բնդառաջ գնա ճորացված, ամրապնդված, հաստատապես վերակառուցման ուղին բռնած: Այդ նպատակին կարելի է հասնել, եթե գործենք համատեղ, համերաշխ, միավորենք բոլոր ջանքերը:

«Պրավդա»
15 հունվարի 1989 թ.